



מ.א. חוף הכרמל

מסע של אדם בעקבות בני אדם

המסע לפולין

מועצה אזורית חוף הכרמל | 24-30/3/2016

יומן מסע

פולין



תכנית המסע

היום הראשון – 24.03.2016 ורשה, בית העלמין היהודי ושיבת חכמי לובלין

היום השני 25.03.2016 טיידנק

היום השלישי 26.03.2016 גטו ורשה – אנדרטת קורצ'אק, אומשלגפלאץ, דרך

הגבורה ורפפורט

היום הרביעי 27.03.2016 לודז' רדגאסט, סירת חלמנו ויער חלמנו

היום החמישי 28.03.2016 קילצה פלנטי 7 ובית העלמין, טרנוב ביטה,

זביטלובסקה גורה, פלאשוב.

היום השישי 29.03.2016 קז'ימייז', גטו פודגוזה ורוקביצה

היום השביעי 30.03.2016 אושוויץ בירקנאו



מ.א. חוף הכרמל

המסע לפולין

מסע של אדם בעקבות בני אדם

נוער חוף הכרמל תשע"ו 2016

יומן המסע של

אמנת המשלחת לפולין משלחת נוער חוף הכרמל לפולין – תשע"ו

24–30/3/2016

מחלקת נוער מועצה אזורית חוף הכרמל

- **כבוד הדדי** – נתייחס בכבוד למדינת פולין ולמוסדותיה, לכללי האתרים ולתושבי המקום, לחברי המשלחת, התלמידים ולכלל הצוות שעמנו.
- **אחריות אישית** – נבצע את תפקידנו כראוי, נעמוד בלוחות זמנים נמלא אחר הוראות הצוות והוראות המאבטחים.
- **עזרה הדדית** – נהיה קשובים לחברינו למסע, נכבד את דעותיהם, את אמונותיהם ואת רגשותיהם. נעזור זה לזה ונתמוך אחד בשני.
- **הרחבת הידע** – נרחיב את עולם הידע, ניגע בעולם הרגש, נמלא את עולמנו הערכי ונחלוק יחד רגעים חד-פעמיים שיחרטו בזיכרוננו ויעצבו את אישיותנו בעתיד.

אני מתחייב/ת לייצג בכבוד את משפחתי, חוף הכרמל ומדינת ישראל במשלחת נוער חוף הכרמל לפולין.

אני מתחייב/ת לייצג בכבוד את מטרות מסע הזיכרון לפולין ולתרום את חלקי להצלחת המסע.



בית מסע
המשלחת
חוף
הכרמל



מ.א. חוף הכרמל



ברכת ראש המועצה - מר כרמל סלע

למשלחת תלמידי חוץ הכרמל היקרים - המסע לפולין 2016

המסע לפולין איננו "עוד טיול" - זוהי חוויה, כך אני מאמין, מעצבת מטלטלת ומגבשת את זהותכם כבני אדם, כיהודים וכישראלים.

כשתנחתו על אדמת פולין תוכלו להתרשם מהירוק שעל פני האדמה, מהשמיים הכחולים ומהאדריכלות המרשימה, אבל המצבות שתפגשו בדרך והעפר עליו תדרכו מסתירים בתוכם שואה שאיננה להשמיד כליל את היהודים באשר הם ועוד אין ספור סיפורים אנושיים, מרגשים, סיפורי גבורה, הישרדות, אומץ לב ותחבולות.

השואה לימדה אותנו מלחמה ללא פשרות ברוע, שעלינו לשרוד בכל מחיר ושמתובתנו להיות אנשים מוסריים. החינוך הוא המפתח היחיד לכינונה של חברה שוחרת שלום ואוהבת אדם.

אתם חוליה נוספת בשרשרת הדורות ההיסטורית של עם ישראל וכשתעמדו על אדמת פולין תוכלו להבין את החשיבות בהקמתה של מדינה לעם היהודי. היו גאים ועמדו בראש מורם.

אף על פי כן אנחנו פה!

מאחל לכם מסע חוויתי, מרגש ומשמעותי.

שלכם,

כרמל סלע

ראש המועצה

ברכת סגן ראש המועצה, מר אורן עוזרד

תלמידי שכבת י"א יקרים,

המסע לפולין הוא שונה.

במסעות אחרים שאנחנו יוצאים אליהם אנחנו נחשפים למקומות זרים ולעולמות חדשים. אנחנו טוענים תוויות, ובסוף המסע נשארים עם מטען של זיכרונות שדועכים עם הזמן.

המסע הזה שונה. הוא חושף אותנו למי שאנחנו. למי שאנחנו כעם היהודי ולמי שאנחנו כחלקים בחברה אנושית עולמית. לא נגלה במסע הזה יבשות חדשות. נכיר בו יותר לעומק את מי שאנחנו כישראלים ויהודים, ונבין שוב לאיזו קיצוניות יכולות להגיע חברות אנושיות ללא איזונים ובלמים ערכיים.

הזיכרונות והתובנות מהמסע הזה לא ידעכו כי הם חלק מחיינו עוד לפני שיצאנו אליו.

שואת העם היהודי במלחמת העולם השנייה מעצימה את זכותנו להיות עם חופשי בארצנו, ארץ ציון וירושלים. במקביל היא מטילה עלינו את החובה להוקיע תופעות של גזענות והסתה ולהוביל בחברתנו ערכים של שוויון, סובלנות ודמוקרטיה.

המסע הזה הוא חשיפה ממוקדת לזהותכם כאזרחים בוגרים במדינה וכשותפים ליצירת חברת מופת ישראלית.

צאו בשלום וחזרו בשלום,

אורן עוזרד

ברכת הצוות החינוכי

מסע של אדם בעקבות בני אדם

אנחנו יוצאים למסע לפולין, מסע אל התהום אליה הגיעה החברה האנושית. לא, אלה לא היו מפלצות או חיזורים, אלה היו בני אדם שבשם השנאה והגזענות ניסו להשמיד אותנו, העם היהודי.

בפולין של שנת 2016 יש מלונות, כבישים, חנויות וחיים שלמים וחדשים אבל אל לנו לשכוח כי לפני 77 שנים רעדה כאן האדמה, 6 מיליון מבני עמנו, אחינו, נספו, נטבחו, נרצחו. זהו מסע של זיכרון, מסע אל המאבק וההישרדות, אל הגבורה, מסע שבסופו אנחנו חוזרים הביתה לבית הלאומי, לבית שלנו למדינת ישראל. זהו מסע שבו נבין כי החיים במדינה יהודית ודמוקרטית אינו דבר מובן מאליו.

נאחל לכם, מסע משמעותי, של חקר, של שאילת שאלות, מסע של חשיבה. היו גאים על כך שאתם חלק מטורשת הנצח של העם היהודי, אנחנו כאן בשבילכם.

מוטי מילר – מנהל המשלחת

דני גילדין – מנהל אגף חינוך

יוליה ארגמן – מנהלת בי"ס גלים

רני אברמוביץ' – מנהל בית הספר המשותף חוף הכרמל

והצוות החינוכי



פולין היום - רקע כללי

לאורך כל ההיסטוריה הייתה פולין מדינת חיץ בין מערב למזרח אירופה. באלף שנות קיומה נלחצה פולין בין שתי המעצמות השכנות, גרמניה ורוסיה שכבשו, סיפחו וחילקו אותה כמה פעמים. בהיבט הדתי הייתה פולין טריו של קתוליות בין הנצרות הפרוטסטנטית הגרמנית ממערב לאורתודוקסיה הרוסית. בהיבט הלאומי, החברתי ומיקומה הגיאוגרפי הייתה פולין לצומת מסחרית תרבותית וצבאית - לטוב ולרע.

שטחה של פולין - 313 אלף קמ"ר.
אוכלוסייה - כ-39 מיליון תושבים. 99% מהם פולנים.
עיר הבירה - ורשה ובה חיים 1.8 מיליון תושבים.
דת דומיננטית - נצרות קתולית.

גבולות - פולין ארץ מישורית ברובה ומשתרעת בין הים הבלטי מצפון להרי הסודטים והקרפאטים בדרום. פולין גובלת בגרמניה במערב, צ'כיה וסלובקיה בדרום, אוקראינה ובלארוס במזרח וליטא ורוסיה (מחוז קלינינגרד) והים הבלטי בצפון. פולין מישורית ברוב שטחה וכרבע ממנה מכוסה יערות. מספר נהרות חוצים את פולין שהגדול והמשמעותי שבהם הוא נהר הויסלה שאורכו 1,047 ק"מ.

משטרה של פולין - רפובליקה פרלמנטארית. זכתה בריבונות ב-1918 לאחר התימת חוזה ורסאי. לאחר מלחמת העולם השנייה הפכה פולין למדינת חסות של ברית המועצות.

ב-1989 הפכה פולין לדמוקרטיה לאחר בחירות חופשיות לראשונה מאז מלחמת העולם השנייה.

בשנת 1997 נוסדה חוקה חדשה. ב-1999 הפכה פולין לחברה רשמית בברית נאט"ו וב-2004 הצטרפה לאיחוד האירופי.

נהר הויסלה



מילים שימושיות בפולנית

TAK	טק	כן
NIE	ניה	לא
PROSZE	פרושה	בבקשה
DJIEKUHJE	ד'ינקייה	תודה
PRZEPRASZAM	פ'שפרשם	סליחה
DZIEŃ DOBRY	ד'ניאן דוברי	בוקר טוב
DOBRY WIECZOR	דוברי ויאצ'ור	ערב טוב
DOWIDZENIA	דוביד'נייה	שלום, להתראות
WEZORAJ	ו'צוראי	אתמול
DZISIAJ, DZIS	ד'יש, ד'ישי	היום
JUTRO	יותרו	מחר
RANO	ראנו	בוקר
NOC	נוץ	לילה
WIECZOR	ו'נאצור	ערב
POJUTRZE	פוי'ויקשה	מחרתיים
GODZINA	גוד'זינה	שעה
MINUTA	מינוטה	דקה
KTORA GODZINA?	קטורה גוד'זינה?	מה השעה?
DOBRE	דוב'נה	בסדר / טוב
MALO	מאלו	מעט
POKOJ	פוקוי	חדר
POMOC	פומויץ	עזרה
GDZIE	גד'זייה	איפה
RACHUNEK	ר'כונק	חשבון
SNADANIE	סנידיניה	ארוחת בוקר
OBIAŁ	אוביאך	ארוחת צהריים
KOLACJA	קולציה	ארוחת ערב
JA CHCE YASZC	י - חצ'ה יאשצ'	אני רוצה לאכול
JA CHCE PIC	י - חצ'ה פיצ'	אני רוצה לשתות
JA CHCE ZAPLACIC	י - חצ'ה זפלצ'יצ'	ברצוני לשלם
YA SIE ZGADZAM	י - ש - זגדלם	אני מסכים(ה)
ZADOWOLOJ	זתם זדובולוי	אני מרוצה
KIERUNEK	קירונק	כיוון
KIEROWNIC	קירובניק	נהג
SYNAGOGA	סינגוגה	בית כנסת
CMENTARZ	צמנטש	בית עלמין
MAGISTRAT	מגיסטר'אט	עיריה
RYNEK	רינק	שוק
STARE MIASTO	סטרה מיאסטו	עיר עתיקה
NAZDROWIE	נזד'רוביה	לחיים
DOBRI PODRUSZ	דוברי פודרוש	נסיעה טובה

תאריכים מרכזיים

תאריך	אירוע
30.1.1933	אדולף היטלר מתמנה לקנצלר (ראש ממשלה) בגרמניה
22.3.1933	הקמת מחנה דכאו - מחנה ריכוז ראשון שמועד לאסירים פוליטיים
1.4.1933	החרמת בתי מסחר יהודיים
15.9.1935	חוקי נירנברג, החוקים לשמירת טוהר הגזע הגרמני
11.3.1938	סיפוח אוסטריה (אנשלוס)
1938	גירוש דיובושין, 17000 יהודים מגורשים מגרמניה לפולין
9.11.1938	"ליל הבדולח", פוגרום בגרמניה ופגיעה פיזית ביהודים, כ-30,000 יהודים נשלחים למחנות הריכוז
1939	ממשלת אוסטריה חותמת על כתב כניעה לגרמנים
23.8.1939	הסכם ריבנטרופ-מולטוב בין רוסיה לגרמניה (חלוקת פולין)
1.9.1939	מלחמת העולם השנייה נפתחת עם כיבוש פולין
21.9.1939	פרסום "אגרת הבויק" של היידריך ברבר ריכוז היהודים בנטאות, כשלב ראשון בתהליך "הפתרון הסופי"
1939	אוקטובר 1939 היהודים נרשמים לענוד טלאי צהוב
1939	דצמבר 1939 הוחלט שכל היהודים יועברו לנטאות
8.2.1940	פרסום פקודה על הקמת הגטו הראשון על ארמת פולין
12.10.1940	מסירת הגו להקמת גטו ורשה
1941	פברואר 1941 קמת מחנה ההשמדה בבלז'ץ, "עוצבות המבצע" פואר, באבי-יאר
21.3.1941	הקמת הגטו בקרקוב
22.6.1941	"מבצע ביברוסה" הפלישה הגרמנית על ברית המועצות ותחילת הירי לבורות ועידת ואנוה ופקודת "הפתרון הסופי" - כפרוטוקול הכינוס רשימה של 11 מיליון יהודים ברחבי אירופה וצפון אפריקה עליהם יוחל "הפתרון הסופי"
20.1.1942	הקמת מחנה בירקנאו ומחנה ההשמדה סוביבור. מחנות ההשמדה החלו לפעול בקנה מידה גדול. חיסול היידריך על ידי המתתרת הצבית
1942	מרץ 1942 הקמת מחנה ההשמדה טרבלינקה
22.6.1942	מאי 1942 "הגירוש הגדול" מגטו ורשה - כ-300,000 נשלחו להשמדה בטרבלינקה
28.7.1942	הארגון היהודי הלוחם "אייל" הוקם בגטו ורשה
18.1.1943	המרד הראשון בגטו ורשה
19.4.1943	פרץ המרד הגדול בגטו ורשה
11.6.1943	היטלר מצווה על חיסול הגטאות בפולין
23.9.1943	חיסול גטו וילנה
30.8.1944	חיסול הגטו האחרון - גטו לודז'
7.10.1944	מרד הזונדרא' קוטאנוד בבירקנאו
18.1.1945	מתחילה "צעדת המוות" מאושוויץ בבירקנאו חזרה לשטחי גרמניה
26.1.1945	שחרור מחנה אושוויץ
1.4.1945	הצבא האדום נכנס לברלין
30.4.1945	היטלר מתאבד
8.5.1945	כניעת גרמניה לבעלות הברית וסיום מלחמת העולם השנייה



שחרור מחנה דכאו

מחנה הריכוז דכאו

מילון מושגים

- אוטונוזיה – תכנית גרמנית שהופעלה בשנת 1933 ונועדה לרצוח אנשים "נחותים" הפוגעים בטוהר הגזע בקרב בני עמם (חולים כרוניים קשים בעלי מום ומפגרים).
- איינזצגרופן – יחידות ס"ס וס"ד שהתלוו ליחידות הצבא הסדיר בפלישה לפולין וברית המועצות. היחידות עסקו בחיסול מתנגדים פוליטיים ובחיפוש אחר מסמכים מדיניים. במזרח פולין ובשטחי ברית המועצות עסקו יחידות אלה ברצח המוניים.
- אקציה – פעולות שנערכו בגטאות כדי לרכז את היהודים לשילוחם למחנות ההשמדה.
- ארי – הגזע העליון אליו שייכים הנעצים לעומת שאר הגזעים.
- גטו – שכונה יהודית מיוחדת סגורה ומבודלת משאר חלקי העיר.
- גנרלגוברנמן – שטח הממשל הכללי, השם ניתן על ידי הגרמנים לשטח הכיבוש הנאצי בפולין ויועד להקמת גטאות ומחנות השמדה.
- גסטפו – המשטרה החשאית של גרמניה. מבצעת את כל פעולות הדיכוי של המשטר.
- היטלר יוגנד – "נוער היטלר" – ארגון הנערים הנאצים.
- זונדרקומנדו – יחידה מובחרת- השם ניתן לקבוצות עבודה במחנות ההשמדה ביניהן קבוצות שעסקו בטיפול בגופות אחרי ההשמדה.
- יודן ריין – נקי מיהודים. ביטוי שמשמעותו מקומות או מפעלים מהם סולקו יהודים.
- יודנראט – מועצת יהודים. הוקמה בידי הגרמנים ותפקידה היה לטפל בענייניו הפנימיים של הגטו לפי צווי הגרמנים.
- מוזלמן – כינוי במחנות הריכוז לאסיר על סף מוות או אפיסת כוחות.
- סלקציה – מיון היהודים שהגיעו למחנות – לעבודה או להשמדה.
- פרטיזנים – לוחמים בלתי סדירים שפעלו באזור היערות וההרים.
- קאפו – מאיטלקית: ראש. תפקידו להשגיח על האסירים במחנה הריכוז.
- קרמטוריום – מתקן לשריפת גופות שהוקם במחנות ההשמדה.

זונדרקומנדו

קאפו

פרטיזנים



יומני היקק...

ישיבת חכמי לובלין
דבור'ים שפירא זצ"ל

JESZYWAS CHACHMEJ LUBLIN
IM. RABINA MAJERA SZAPIRY



די"ר הלל זיידמן
ישיבת חכמי לובלין

לכו בנים שמעו
ת ד' אלמדכם

היום הראשון 24.03.2016

ורשה, בית העלמין היהודי וישיבת חכמי לובלין



בית העלמין היהודי-ורשה

ורשה

ורשה - בירת פולין, בה חיו יהודים מאז המאה ה-14. בשלהי המאה ה-18 הגיע מספרם ל-10,000. הם היוו 17% מכלל אוכלוסיית העיר. במחצית מאה זו הגיעה תנועת החסידות לקהילת ורשה ובו זמנית צמחה בקרב חוגים אחרים תנועת ההשכלה, בדרך כלל בקרב יהודים אשר הגיעו לוורשה ממערב אירופה.

בשנת 1917 - מלחמת העולם הראשונה, מנה היישוב היהודי בעיר מעל 300,000 איש, אשר היוו 40% מכלל האוכלוסייה. בין שתי מלחמות העולם סבלו היהודים בורשה מאנטישמיות קשה - רבים מצאו את עצמם ללא עבודה. כתוצאה מכך ומדהגברות הפעילות הציונית, גברו הלחצים על יהודי העיר לעזוב ולעלות לארץ ישראל. בתודש ספטמבר 1939, כבשו הגרמנים את ורשה. הגרמנים הנהיגו עבודות כפייה וחייבו את היהודים לעבוד סרט לבן עם מגן דוד כחול על זרועם. אסרו עליהם להשתמש בתחבורה הציבורית.

"עוד דוממות עיני מדי לכרי את שנת-הרידתי אורשה - עיר-מולדתי הנצורה, אורשה מכזרה se יהדות פולין, שנלחמה כזכת המצור הנאצי האכזרי - - - עיני דוממות, כי המראה הלה חקוק בליכרוני. אוקיינוס יהודי סוחר ונופל. אוקיינוס, הנדחק ונלחץ כתחומי הסטן. אוקיינוס רותח se רצון חייק נהט הישרדות. אוקיינוס רותח se יאון יהודי. אוקיינוס רועק se אימה וכחד מפני הכאות. אוקיינוס הנחנק בין הרחוקות הזכוכים se נאלבקי, בראנציקאנר, לאמנהוף, סמוצ'יה, כיכר "שער הכרמל", וסכיכותיהם. אוקיינוס se חזי מילין נפשות, המסומנות כ"סרט יהודי", על פי צו הצוררים, ומתרוצצות כתרך מלכות הסטן. הלדיק האוררים האלו, איזו מהתלה שטנית נלצשת המציאו: אסאן את היהודי מנאלבקי כ"יהודי"? להצמיד לפרוולו se היהודי הוורסאי הסאה את אות-ההיכר se "מאן דור"? לזנות על היהודי מפולין, אער אלץ פניק שער על ייחודו ולא התקרב אל הסוייק, עייסוך אל "תחוק-המחיה היהודי", תחוק אער מתוכו אל הפעם לא רצה לזאת".

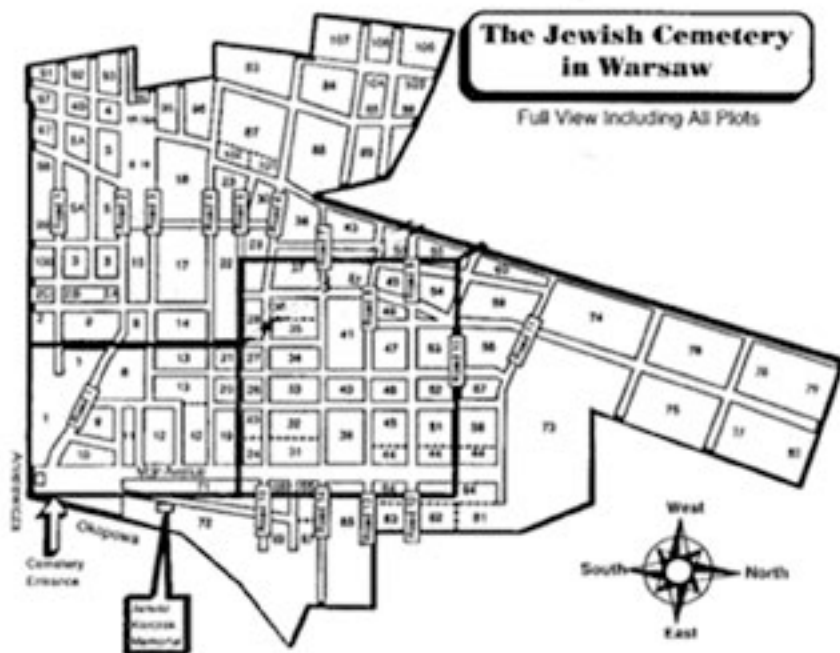
(מה בראער, לא אעכתך ורשה)

גטו ורשה



בית העלמין היהודי בורשה

בית הקברות היהודי ברחוב אוקופובה בבורשה הוא אתר קבורה יהודי מן הגדולים באירופה, מבחינת הכמות והחשיבות של האנשים הקבורים בו. הוא מהווה אנדרטה מוחשית ורוחנית לקהילה היהודית בפולין אשר הושמדה בידי הנאצים. גודלו ופאר מצבותיו הינם האנדרטה המנציחה, הממחישה והמלמדת אותנו על העוצמה של קהילת וארשה במשך מאות שנים. ניתן למצוא בבית הקברות את קבריהם של שחקנים, אנשי רוח וסופרים יהודיים גדולים, ביניהם: פרץ, אנסקי, בוזגן. רבנים ידועים כמו: הרב מייזלס וצדיקים כמו מנחם מנדל מווארקה. היסטוריון מפורסם – פרופסור מאיר בלבאן, ממציא שפת האספרנטו – ד"ר לודוויג זמנהוף, יו"ר היודנראט בגטו וארשה – המהנדס אדם צ'רניאקוב אשר איבד עצמו לדעת כדי לא לבצע את הוראת הנאצים לשלוח יהודים מהגטו לטרבלינקה. בבית הקברות קבורים יהודים מפורסמים בתרומתם למדע, לתרבות ולכלכלה של פולין. בית הקברות מנוהל על ידי הקהילה היהודית בוארשה הראויה להוקרה על מאמציה לשמור אותו במצב תקין.



סמלים מרכזיים על מצבות בבתי קברות יהודיים

על מצבות הקברים בורשה, כמו בבתי קברות יהודיים רבים בעולם, הרוחם היו סמלים מסורתיים, שהצביעו על משלח ידו של הנפטר או הנפטרת, מצבו המשפחתי, מוצאו ואפילו שמו.

	<p>ידיים פרושות בתנוחה של ברכת כוהנים, מצביעות כמובן על כך שהמנוח היה כהן</p>
	<p>כד לנטילת ידיים - הנפטר זצ"ל - לוי. (אחת החובות של הלויים הייתה שטיפת ידי הכוהנים טרם הברכה)</p>
	<p>פנטים - הנפטרת היא אישה נשואה שזכתה לקיים מצוות הדלקת נרות שבת</p>
	<p>פנטים שבורים - בתולה או בעולה הלכה לעולמה בדמי ימיה, ולא הספיקה לקיים את מצוות פרו ורבו.</p>
	<p>"יד" (כוז של "פסוקו של יום") מונפת מעל ספרים - הזצ"ל היה "בעל קורא" או אולי מלמד דרדקי ב"חדר"</p>
	<p>כבשים ליד הבאר - שמו של האדם הקבור כאן הוא אליעזר, או יצחק, או רבקה</p>
	<p>קופה של צדקה - הנפטר החסיד תרם הרבה לצדקה, יהי זכרו ברוך</p>

ישיבת חכמי לובלין

ישיבת חכמי לובלין (המוכרת גם כ"ח"ל) הוקמה בעיר לובלין בפולין בשנת 1930 על ידי רבי מאיר שפירא. לאחר מכן החליפו בתפקיד ראש הישיבה הרב אריה צבי פרומר רבה של העיר קוֹז'יגלוב שנרצח בשואה.

הישיבה הוקמה כדי להחזיר את עטרת העיר לובלין ליושנה, כמרכז חשוב של לימוד תורה בפולין, ובמיוחד כדי לשחזר את גדולתה של הישיבה החשובה שהוקמה בלובלין ב-1515. המשגיח הרוחני של הישיבה היה רבי שמעון מזליחוב. עם מותו של רבי מאיר שפירא בשנת 1933 מונה הרב אריה צבי פרומר לראש הישיבה ושימש בתפקיד עד לפיזוריה על ידי הנאצים בשנת 1939, כנשיא הישיבה מונה רבי משה פרידמן האדמו"ר מבויאן-קראקא.

בניין הישיבה תוכנן בסגנון "אוריינטלי" על ידי האדריכל אגנור שמולקובסקי. בעת הקמתה הייתה הישיבה מן המפוארות שבפולין. ייחודה היה בכך שהיא סיפקה את כל צורכי התלמידים, לרבות אוכל ולינה, והם לא היו צריכים להיסמך על בעלי בתים בסביבה כפי שהיה נהוג עד אז. בישיבה למדו כ-400 תלמידים והיא שכנה בבניין מפואר בן שש קומות. עיקר לימוד הישיבה היה בסדר קודשים ואף היה בישיבה דגם של בית המקדש לצורכי לימוד. בישיבה הייתה ספרייה תורנית עשירה ובה 22,000 ספרים.

בשנת 1934 סיים את הישיבה המחזור הראשון של תלמידים.

בשנת 1940 השמידו הנאצים את ציוד הישיבה וספרייה, אותם שרפו בטקס פומבי בכיכר השוק בפני יהודי לובלין. הבעירה ארכה 20 שעות.



”בשהאדק כותב על השואה
הוא לא כותב את האתים
הוא נחם באתים
כי אין לתאר
את מה שהקורבנות הרששו
כאלו האות היה הנראה
והחיים היו נס”
(אלי וילן)



יִרְאֶה אֶת שְׂרִידֵי הַחַמְתָּה הַלֵּה וְהִרְהִיר: מַכֵּל אֹרֶץ אֵשׁ אַתָּה בָּא- אֵינְךָ לִרְ
עָה שְׂהַמְסֵה שֶׁלֹּךְ לֹא יִהְיֶה חֹסֵר עֶרְךָ - עַל מַעַת שְׁהַמּוֹת שֶׁלֹּךְ לֹא יִהְיֶה חֹסֵר עֶרְךָ.
עֲבוּרְךָ וְעֲבוּר יַלְדֶיךָ, יִהְיֶה הַאֲבֵר שֶׁל אֲשׁוּלֵי לְהַתְרַאֵה,
כִּךְ שְׂבִירֵי הַשְּׂנֵאָה - אֵשׁ אֶת עֲקֻבוֹתַי תִּשְׂאֵה בְּאֵן-
לֹא יִנְבִיט לְרַע חֵדֵשׁ, לֹא אַחֵר וְלֹא לְעוֹלָמְךָ!
(בְּרִישׁוֹ לֵוִי)



יומני היקק...

היום השני 25.03.2016
מיידנק

מייזנק

מחנה ריכוז והשמדה, הוקם באוקטובר 1941 בפּרברי לובלין. בתחילה נועד להיות מחנה לשבויי מלחמה סובייטים שהיו אמורים לעבוד במפעלים של ה.ס.ס, אך יעוד המחנה השתנה והוא התרחב והפך גם למחנה השמדה. באביב 1942 הותקנו במחנה מתקני השמדה בגז ותנורים לשריפת גופות. בקיץ של אותה השנה החלו להגיע למחנה יהודי פולין בהמוניהם. שנה לאחר מכן, באביב 1943, החלה ההשמדה ההמונית אשר הגיעה לשיאה בנובמבר, כאשר ביום אחד הוצאו להורג 18,400 יהודים.

סופם של הנשלחים למחנה היה ברור. גם ללא מתקני ההשמדה, התנאים חושבו כך שהאסיר היה מוכרח למות, אם מרעב, ממחלות או מתישוות. המגורים היו בצריפי אורוות, בכל צריף כזה חיו בין 500-800 אסירים. העבודה בה הועסקו האסירים הייתה ללא תכלית ותוכננה להביא את הגוף לכלייה.

כשהגיעו האסירים למחנה עברו סלקציה. הכשירים לעבודה, הועברו למחנה כעובדי כפייה, האחרים הוכנסו לאולם מקלחת גדול. המומחים הנאצים קבעו כי לאחר הרחצה חל זירוז במחזור הדם של הגוף ופעולת הגז יעילה יותר. לאחר המקלחת הובלו האסירים אל תאי הגזים, דלת הפלדה נסגרה, והגז חדר דרך הפתחים בתקרה. ה"ריפוי" נוסח מייזנק היה הוצאה להורג על ידי ירייה ובכניסה לתאי הגזים נהגו לתת לילדים סוכרייה. לפי ההערכות נרצחו במחנה מייזאנק לפחות 200,000 יהודים.

לאחר המלחמה נותר המחנה עומד על תילו ולא נערכו בו שינויים או שיפוצים. כיום הוא משמש כאתר הנצחה.



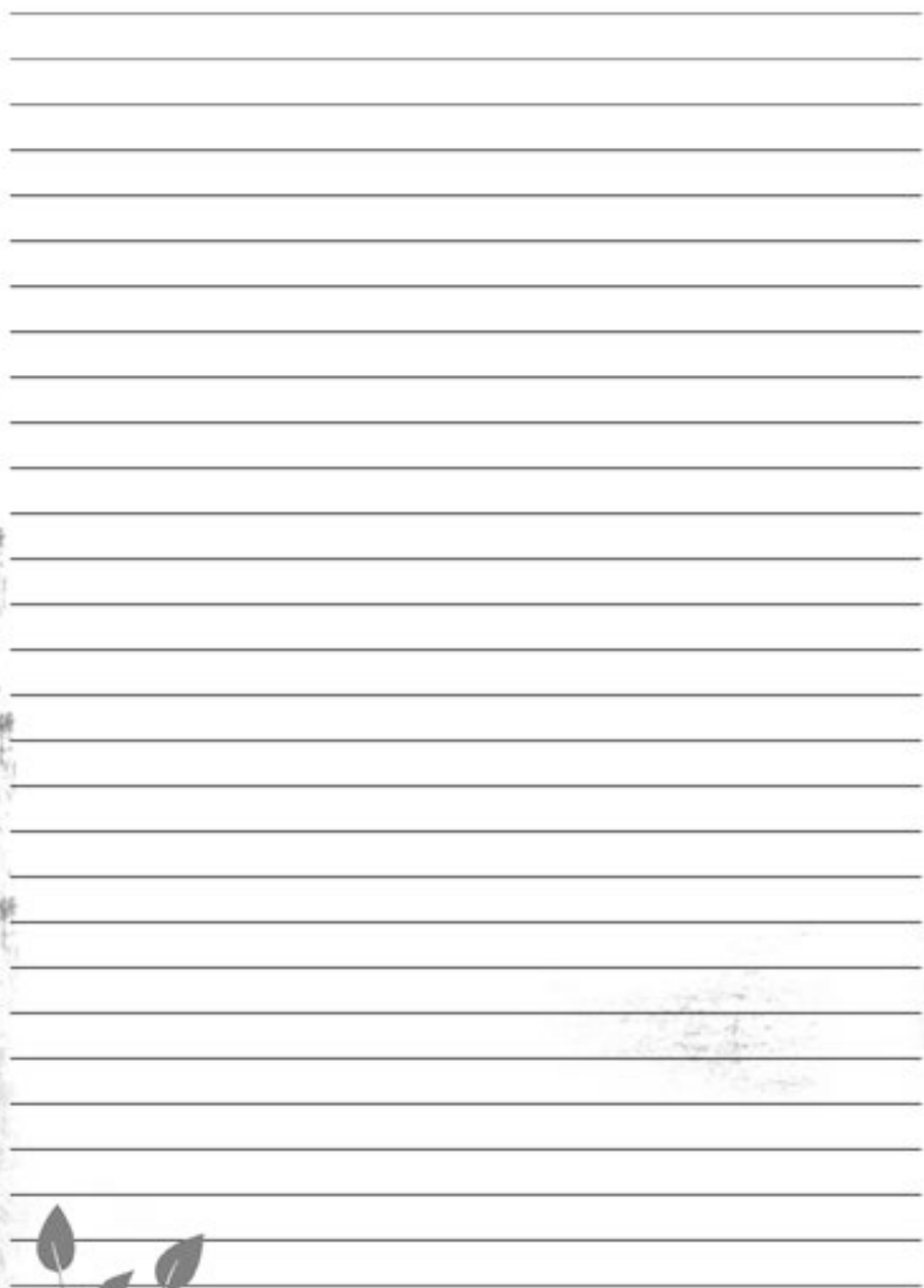
"הראש הנרא מכא 24 השעות של חיי היה ראש היקיצה. שלו שריקות של מרוקית היו
 קורעות אותנו כלי רחם. באותה שעה היינו מתחילים להתלבט בנשליים הרטובות שבקושי
 יכולנו לטחוב לתוכן את ראשינו הפצועות והבצקות. כראשי השכמה אלה נשאנו אנחות
 ויבכות על צרות העושות ערך, כאן קריעת טיל שיימי תחילי לשרוכים. בוקר אחד שמעתי
 אדם בוכה כילד, מוסק שנשלינו הצטאקו מחירת ראשינו והיה אנוס ללצאת יחל אל רחמי
 המצער המושפעת" (אלמוני/מיידנק)

חיילי "הצבא האדום" ליד הקרמטוריום במחנה מיידנק, עם שחרור המחנה



מיידנק - מראה כללי: הגדר הכפולה ושורה של צריפים, מגורי האסירים

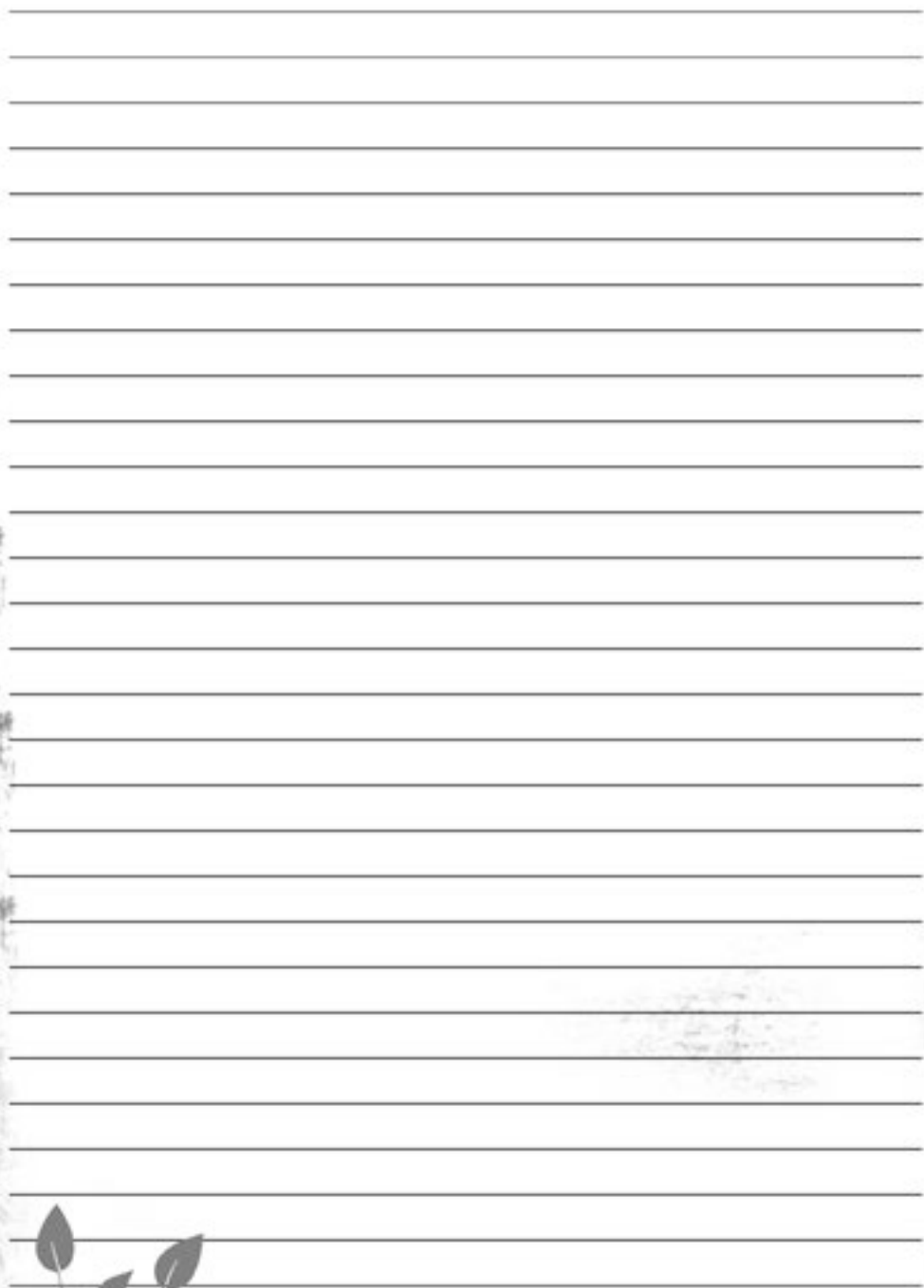




היא חיכתה/הינה כניבאום
היא חיכתה לי se באורד הדרך
ידעה אכזבא אליה
אחש אותה ככל חושי
את אימי היפה והצעירה.

היא חיכתה לי באורד הדרך se איידנק
אול הצריף - דצינקבציה והאשרה -
השעתי מארחקים אופלטיס כעבור ארכעיק שנה
והיא עמדה כאן - כמו אל
לארזות אותה
כמו ביוס הפרידה ההוא:
שמרחורת, קטנה
תלת ארוך מעל מצחה
שעשע שערותיה עוטר את ראשה
לחייס ארזות
ענייט אדולות אחוסר שינה
עיניה לכנות כענייט נחשבות כחיוך
הנהדר שעלי הארזות
חיוך se אק המתאמצת להרשיע ילדתה
אול תא השל ותנור האשרה
מעל צמר מכד הביטה רחב מכסה את לובה
ושס אותי היא מקבלת כתוכו כדי
לשתל כתובת, ברשע שלבני האחרון
כוח החוש האנשי, ליק כהירות או תקווה
כאן, במקום שהיציאה ממנו
היא רק בתור עשן דרך ערוכה
השעתי מארץ אחרת
כאישה מבוסרת וכאותה ילדה שהייתי אל
והיא כה אהבה, כה חרדה לעולמה!





אנדרטת יאנוש קורצ'אק
בבית הקברות, בית היתומים גוש-דאם

יואני היקר...

**היום השלישי 26.03.2016
גטו ורשה - אנדרטת קורצ'אק, אומשלגנפלאץ,
דרך הגבורה ורפורט**

חיילי אס-אס מובילים אל האומשלגנפלאץ
יהודים שנתפסו במהלך דיכוי מרד גטו ורשה

גטו ורשה

ב-12 באוקטובר 1940 שידר הרדיו הגרמני פקודה מאת מנהל מחוז ורשה להקים אזור מגורים יהודי, שיהודי ורשה יוכלו לגור רק בו. על היהודים הוטל לעזוב את כל שאר חלקי העיר, כאשר בו זמנית הוטל על מי שאינו יהודי לעזוב את האזור אשר היה מיועד לגטו. הגטו הוקף בחומות, כשמידי פעם צומצם שטחו במקביל לאקציות. הגטו חולק לשני חלקים מרכזיים, הגטו הגדול והגטו הקטן כאשר במעבר הורשו לעבור רק חיילי המשטר הגרמני ותושבים אריים. החל מ-16 בנובמבר לא הורשו היהודים לצאת אל עסקיהם מחוץ לגטו. השערים נסגרו ועסקי היהודים הוחרמו. היה צורך בקבלת רישיון מיוחד על מנת לצאת מהגטו. החל מנובמבר 1941 הוטל עונש מוות על כל מי שיצא באופן לא חוקי מהגטו. כוונת הגרמנים הייתה לחסל בגטו זה ובאחרים את הקהילות היהודיות באמצעות מחלות, רעב, קור וענישה תוך שהם מנצלים את היהודים לעבודות כפייה בשירות צרכי הצבא הנאצי. הטעייה, השפלה, דיכוי אכזרי, ניצול ושליטה מוחלטת אפיינו את החיים בגטו. ביצוע הוראות הגסטפו וניהול חיי היום יום הוטלו על מועצת העיר - היודנראט, בראשם עמד אדם צ'רניאקוב, ועל המשטרה היהודית. שטח הגטו היה מצומצם מאוד ביחס לכמות היהודים אשר נדרשו לגור בו. מספר הדירות אשר עמדו לרשות היהודים היה קטן בהרבה מהנדרש. משפחות שלמות נדחסו לתוך הדירות. הצפיפות הייתה בלתי נסבלת, הרחובות היו מוצפים בבני אדם עקב התנאים הבלתי נסבלים בתוך הבתים. חולים, קבצנים וגוססים התגוללו בחוצות. החיים בגטו הוגדרו על ידי הנאצים בשם "ארגו המתים". בתקופת שיא איכלוסו, הצטופפו בגטו כחצי מיליון יהודים.

למרות מנות המזון הזעומות שהוקצבו לכל אדם בגטו - 184 קלוריות ליום, למרות המוות, הייאוש והמחלות, הפעילות התרבותית חינוכית בגטו לא פסקה. התפרסמו עיתונים, נפתחו כיתות לימוד, התקיימו מופעים והוקמו בית היתומים, בתי תמחוי ומרפאות.

ההיסטוריון עמנואל רינגלבלום הקים אגודה סודית שנקראה "עונג שבת" אשר היה שם צופן לארכיון מחתרתי. הארכיון אסף כל תיעוד אפשרי לזוועות אשר התרחשו והוסתר בתוך כלים תחת האדמה. חלק מהארכיון התגלה לאחר המלחמה והועבר ל"יד ושם".

בקיץ 1942 החלו האקציות והמשלוחים מכיכר השילוח - האומשלאגפלאץ ברכבות הבקר אל ההשמדה.

בגטו ורשה הוקם ארגון מחתרתי שכלל את כל תנועות הנוער אשר פעלו בורשה ואשר נקרא ה- א.י.ל - ארגון יהודי לוחם. חברי מחתרת ההתנגדות היו בקשר עם ארגונים דומים אשר קמו ופעלו בגטאות נוספים ומטרתם הייתה להילחם בגרמנים ולנקום. המורדים ידעו כי לא יוכלו לגבור על הנאצים אך חשוב היה להם להשאיר חותמם ולבחור בדרך מותם תוך אחיזה בנשק. בראש הארגון עמד מרדכי אנילביץ.

ב-19 אפריל 1943 - ערב ליל הסדר, עם היוודע מועד חיסולו המוחלט של גטו ורשה, פרץ המרד הגדול בגטו. לאחר לחימה הרואית ועיקשת אשר נמשכה מספר שבועות, תוך שיתוף פעולה של כלל היהודים המעטים (60,000) אשר נותרו עדיין בגטו, חוסל הגטו על ידי הנאצים. במרד נהרגו רבים וביניהם מרדכי אנילביץ'. הנותרים חוסלו על ידי הנאצים. לוחמים מעטים הצליחו לברוח דרך תעלות הביוב ליערות והמשיכו להילחם בשורות הפרטיזנים.

בית היתומים של קורצ'אק

בית היתומים המקורי של "הדוקטור הוקן", מן הדטריות הנפלאות של המאה ה-20 הנוראה. הבית נמצא ברחוב יאקטורובסקה 6 (JAKTOROWSKA), פעם רחוב קרוכמאלנה, והיה אחד המקומות שבהם התרחשה מהפכת חינוך בשנים 1910 ועד לסוף המר בגטו. יאנוש קורצ'אק ניהל כאן, יחד עם עוזריו, ובמיוחד סטפניה וילצ'ינסקה, מהפכת חינוך בתחומי הכבוד לילה, אוטונומיה חינוכית, פתיחות וחינוך עמוק להומניזם ודמוקרטיה. בית יתומים נוסף היה לילדים פולנים, והוא קיים עד היום ברובע ביאלני (BIELANI).

יאנוש קורצ'אק ובשמו היהודי, הנרי גולדשמידט, נולד בשנת 1878 למשפחה יהודית מתבוללת בוורשה. בעת לימודי הרפואה שלו באוניברסיטת וורשה ולאחריהם, הקדיש חלק ניכר מזמנו לטיפול בילדים יתומים, עניים וסובלים. לאחר לימודיו התקדם והפך לרופא ידוע באירופה כולה ובו בזמן עסק גם בכתיבה. מספריו: ילדי הרחוב (1901) והמלך מתיא הראשון (1923). באמצע שנות השלושים חל מפנה בדרכו הציבורית. ב-1935 עבר השלטון בפולין לשליטה ימנית אנטישמית גלוויה. קורצ'אק הורחק ממוקדי פעילותו ועניינו במפעל הציוני וביישוב בארץ ישראל הלך וגבר. הוא ביקר פעמיים בארץ בשנים 1934 ו-1936.

מאז פרוץ מלחמת העולם השנייה פעל למען היהודים והיתומים. תחילה סירב להשלים עם הכיבוש הנאצי ולציית לו, סירב לעבוד סרט על בגדיו ועל כך נכלא. עם החרפת המצב וסגירת הגטו התרכו אך ורק במאמץ להבטיח לילדי בית היתומים אוכל ותנאי קיום נסבלים.

ביולי 1942, נלקח קורצ'אק עם ילדי בית היתומים וסגל העובדים לאוטשלגפלאץ. עד ראייה לטצעד האחרון לעבר קרונות רכבת הגירוש, תיאר אותו בעיני מתעד קורות הגטו הד"ר עמנואל רינגלבלום:

"זה לא היה מצעד לקרונות, זו הייתה מחאה מאורגנת, אילמת נגד הרצח! כל הילדים סדורים ברביעיות, קורצ'אק בראשם בעיניים נישאות, החזיק בידיהם של שני ילדים והוליך את הטורים". בסוף הטור צעדה סטפניה. היה בעל תפקיד אשר הציע לקורצ'אק המפורסם להציל את חייו ולא לעלות לרכבת הבקר עם הילדים. יאנוש דחה את ההצעה ובחר ללוות את הילדים בדרך ממנה לא שבו.

בחזית הבניין אנדרטה של קורצ'אק, מעשה ידי הפסל המפורסם דוניקובסקי. ליד השער - אנדרטה צנועה לשוער הפולני, שלא רצה לעזוב את הילדים היהודים גם בגטו, וללוחם מחתרת שנפל - פיוטר זאלבסקי.



קורצ'אק תבע להבין את עולמו הרגשי של הילד ולהתייחס אליו בכבוד. הילד הינו בבחינת הבטחה לעתיד, שיש לעצבה ולהכשירה כרצון המבוגרים: נפשו של הילד עשירה בחוויות וברעיונות, הראויים להתבוננות ולהקשבה ולמרחב אוטונומי משלהם.



יאנוש קורצ'אק

מדבריו:
"לתקן את העולם פירושו לתקן את החינוך"
(ודויו של פרפר)
זכאי הילד ליחס של כובד ראש לענייניו, לדיון צודק בהם. עד עתה הכל תלוי ברצונו הטוב של המחנך, ברוחו הטובה או הרעה עליו. מהילד נשללה זכות המחאה. עלינו לשים קץ לעריצות" (כיצד לאהוב ילדים)

"אין מחשבתו של הילד פחותה או דלה או גרועה ממחשבתו של המבוגר, אלא שאחרת היא...הילד חושב ברגשותיו ולא בשכלו. על כן קשה המגע והמשא ומתן עם ילדים, ואין לך אומנות קשה מהשיתה איתם."
(כיצד לאהוב ילדים)

"לא הכל אני יודע עדיין, אבל הסוף יהיה כזה, שהיהודים, תהיה להם מדינה משלהם בארץ ישראל" (כך אני מהרהר, 1939)

"על אדמת ארץ ישראל עולה מחדש גאון העם היהודי. היהודי שבמשך מאות שנות עבדות של גלות משפילה נדחק מעבודה יוצרת, חוזר לעבודת האדמה והופך לאדם יוצר..." (מתוך כרוז של הקק"ל עליו חתם ב-1925)

האומשלאגפלאץ



האומשלאגפלאץ (כיכר השילוח)

כיכר ליד רחובות זמנהוף וסאבקי בצפון גטו ורשה סמוך לתחנת רכבות המשא וליד בית הספר המקצועי. מחצר האומשלאגפלאץ, לאחר ריכוזם, נשלחו רוב יהודי ורשה לטרבלינקה ומיעוטם למחנות אחרים. התחנה החלה לפעול עם האקציות הראשונות בקיץ 1942. כיום שטח האתר מצוין בקיר כמצבה ובו כתובות בפולנית, יידיש ועברית.



מסלול הגבורה

ב-1988 במלאת 45 שנה לפרוץ טרד גטו ורשה, הוקמה אנדרטה אשר משני עבריה מונחות אבנים המציינות את דרך הגבורה. האבנים נמצאות לאורך הדרך אשר בה הובלו יהודי הגטו אל האומשלאגפלאץ. על גבי האבנים כתובות המנציחות ציוני דרך בתולדות הגטו. על כל אבן חרוטות מנורה, כתובת בעברית ובפולנית והשנים 1939-1945. על האבנים מצוינים אנשים המתקשרים בגבורתם ובפעילותם לתולדות הגטו. דרך הגבורה משתרעת מאנדרטת רפפורט לאומשלאגפלאץ. מסמלת את דרך הייסורים והגבורה.

מבניין זה פיקחה מפקדת ה-S.S. בשנים 1942/3 על האומשלאגפלאץ לשם הובאו יום אפים מתושבי הגטו ומשם הובלו למחנות. רובם לטרבלינקה.

סטבקי 7/5

בניין בית הספר ובית חולים יהודי בו הוחזקו יהודים לפני שילוחם למחנות.

סטבקי 8/6

1886-1944

משורר אשר כתב בעברית וביידיש. מחבר השיר "לעם היהודי שנהרג". נספה באשוויץ.



יצחק כצנלסון

1878-1942

מחנך, סופר, רופא. נספה יחד עם ילדי בית היתומים שלו אותם לא נטש בדרכם האחרונה מהאומשלאגפלאץ לתאי הגזים בטרבלינקה.



יאנוש קורצ'אק
הנריק גולדשמיט

1868-1942

"מנהיג החזית הדתית ציונית "מורח" בפולין. חבר המחתרת בגטו ורשה. נרצח בטרבלינקה.



הרב יצחק ניסנבוים

1914-1943

פעילה ב"דרור". קשרית של "הארגון היהודי הלוחם" בפולין הכבושה. ממארגני ההגנה העצמית בגטאות ורשה, סוסנוביץ' ובנדין. נספתה בבונקר בבנדין תוך כדי לחימה. האבן לזכרה היא למעשה האבן לזכרון של כל הקשריות האמיצות שקשרו בין הגטאות השונים והעבירו מידע תוך סיכון אדיר. הקשריות היו נשים בעלות חזות ארית שהתחפשו לפולניות ברחו מהגטאות והעבירו מידע.



פרומקה פלוטניצקה

1920-1943

ממפקדיו הבכירים של הארגון הצבאי היהודי. פרנקל נולד בשנת 1920 בורשה. בגיל 18 הצטרף לתנועת בית"ר והדריך בה צעירים. בהמשך גם הצטרף אל "ברית החייל".



פאבל פרנקל

מפקד יחידת הארגון הצבאי היהודי בכיכר מורנובסקי.

דוד אפלבאום

1911-1943

חבר פועלי ציון מפקד קבוצה באירגון היהודי הלוחם במרד גטו ורשה. נספה במרד.



מאיר מאירוביץ'
"מארק"

1920-1943

חבר השומר הצעיר. מפקד הארגון היהודי הלוחם, מנהיג המרד בגטו ורשה. ב-8 במאי 1943, איבד עצמו לדעת יחד עם אנשי המפקדה בבונקר הפיקוד, שכוותר על ידי הגרמנים.



מרדכי אנילביץ'

1895-1943

נציג הבונד במועצה הלאומית של ממשלת פולין הגולה בלונדון. בתאריך 12.5.43 איבד עצמו לדעת במחאה על שתיקתם של ממשלות בעלות הברית על השמדת היהודים בגטו ורשה. "אין אני יכול להחריש ואינני יכול לחיות בעת ששרידי העם היהודי בפולין הולכים ונכחדים".

שמואל זיגלבוים

1917-1943

חבר השומר הצעיר, איש הקשר בין הארגון היהודי הלוחם והמחתרת הפולנית. השתתף במרד, התאבד בבונקר הפיקוד בתאריך 6.5.1943. כשנתגלה בונקר המפקדה של הארגון היהודי הלוחם, קרא ללוחמים להתאבד, והיה בין הנספים במפקדה. לאחר מכן הוענק לו עיטור הגבורה בדרגה 5, ע"י הפיקוד העליון של צבא פולין, על חלקו במלחמת הגבורה נגד הגרמנים.



אריה וילנר
"יורק"

1913-1943

פעיל הבונד, חבר הארגון היהודי הלוחם, נספה ביום השני למרד גטו ורשה.

מיכאל קלפשיש

1895-1942

נציג הוועד הפועל של מפלגת הפועלים הפולנית ברובע היהודי בורשה. ממקימי הבלוק האנטי פשיסטי וממנהיגיו. נורה למוות בגטו.



יוסף לברטובסקי

1900-1944

הסטוריון, חבר פועלי ציון שמאל, איש ציבור, מייסד הארכיון המחתרתי בגטו ורשה. משנת 1943 הסתתר בין פולנים. בתאריך 10.3.1944 נורה למוות יחד עם מציליו.



עמנואל רינגבלום

מילא 18

הבונקר הראשי של א.י.ל. - הארגון היהודי הלוחם בוורשה בימי מרד אפריל. לאחר השריפות הגדולות בגטו ואובדן הבסיסים, התרכזו בו פלוגות לוחמים רבות ועמן מפקדת הארגון. ב-8 במאי הקיפו הגרמנים את הבונקר. מאחר שאפסו הסיכויים, שלחו לוחמים רבים יד בנפשם, ויש ביניהם. שהורעלו בפצצות הגז שהוטלו פנימה. למעלה ממאה לוחמים, וכיניהם מרדכי אנילביץ', מפקד המרד, מצאו בו את מותם. ה-8 במאי חולל מפנה בקרבות הגטו. עד יום זה היו קורבנות א.י.ל. מעטים. עם כיבוש הבונקר דיווח גנרל האס-אס שטרופ לממוניו על סיום המרד. גופות הלוחמים נשארו עד היום תחת עיי המפולת. מהבונקר לא נותר דבר. אחרי השחרור הוקם גלעד במקום.

מרד גטו וורשה/ "אנטק" (יזחק זוקרמן)

"איני חושב שיש צורך לנתח את המרד מכחינה זכאית המדובר הוא כמלחמה *se* כחות
מאלף איש נגד זכא אדיר וכאכ איש לא היה פקוק כיחס לתוצאות המעשיות.
לה לא *נעא* ללימוד כבית ספר זכאי. לא הנפק, לא האכזריות, לא הטקטיקה.
אק יש בית ספר ללימוד רוח האדם הרי *see* קלה לה צריך להיות מקצוע ראשי.
הדברים החשובים באמת היו טונוניק ככוח *עילו* צעירים יהודיים לאחר *ניק* *se* הפסלה,
לקוק על המשידיק שלהם ולקבוע כעצמם כאינה מוות יכחור: טרכלינקה או מרד.
איני יודע אק קיימת אמת מידה מקובלת למדוד את לה."

אנדרטת המרד

האנדרטה לזכר לוחמי גטו ורשה, הוקמה בלב הגטו לשעבר, ברח' זמנהוף.
היא נבנתה בידי הפסל נתן רפפורט ז"ל והעתק מדויק שלה מצוי ב"יד
ושם" בירושלים. אנדרטת רפפורט, אנדרטת גיבורי הגטו נבנתה בשנת 1948
ביום השנה החמישי למרד גטו וורשה, לזכר מורדי גטו וארשה. על גבי
האנדרטה מפוסלים מצד אחד-גברים, נשים וילדים הכמהים לחופש ושחרור
על רקע הגטו העולה בלהבות והיהודים הנשלחים להשמדה. ובצידה האחר,
מצד רחוב זמנהוף תבליט המוקדש לקורבנות השואה ובו נראית קבוצת ,
יהודים דתיים הולכים בראש מורכן אל עבר המוות. ספר תורה, ילדים, אמא
וברקע קסדות של קלגסים גרמניים. ליד האנדרטה מתקיימת מידי שנה
העצרת הממלכתית לציון יום המרד בגטו.
נתן רפפורט (1911 - 1983) - פסל, צייר וצלם יהודי. יליד העיר ורשה
בפולין שכל בני משפחתו נספו בשואה ויצירותיו החשובות והמוכרות ביותר
עוסקות בהנצחת הנספים והלוחמים בה.

האנדרטה לזכר מורדי גטו ורשה,
לאחר טקס הסרת הלוט,
אפריל 1948



“צמיד טוב יותר לאנשות, טאון
לא במשטר חברתי זה או אחר.
אלא באדם טוב יותר”
(יאנוש קורצ'אק)



"הדרך לאושר נסלח על ידי
האנטישיות אך חובבה על ידי
האדישות"
(איאן קרשו)





אנדרטאות לקהילות שנכחדו
במחנה ההשמדה חלמנו

יואני היקר...



היום הרביעי 27.03.2016
לודג' רדגאסט, טירת חלמנו ויער חלמנו

גטו לודג'



גטו לודז'

גטו לודז' היה אחד מן הגטאות הגדולים בפולין הכבושה. הוא נכלל בשטח שסופח לגרמניה והיה קרוב למחנה ההשמדה חלמנו. זה היה הגטו השני שהוקם, לאחר גטו פיוטרקוב, והאחרון שחוסל ב-1944. שטח הגטו היה רק ארבעה קמ"ר, מתוכם רק 2.5 קמ"ר בנויים. בשטח זה נדחסו למעלה מ-165,000 תושביה היהודים של לודז' וסביבתה. אליהם צורפו עוד כ-40,000 יהודים שגורשו מגרמניה, אוסטריה ואזורים אחרים וכן כ-7000 צוענים. בסך הכל עברו בגטו כ-205,000 איש. 877 נותרו בגטו כשהרוסים שחררו את האזור, וכ-10,000 שרדו את המלחמה במקומות אחרים.

אתר ההנצחה רדגאסט

אתר ההנצחה רדגאסט נמצא בסוף רחוב סטלובה. תחנת הרכבת ברובע רדוגושץ, או בכינויה "תחנת הטעינה למרישיץ", הינה אחד המבנים החשובים ביותר הקשורים להיסטוריה של הגטו. מתחנת רכבת זו הגרמנים שלחו אסירים מגטו ליצמנשטאט למחנות ההשמדה. יהודים שגורשו מפולין, גרמניה, אוסטריה, לוקסמבורג וצ'כוסלובקיה נשלחו למחנות המוות חלמנו ואושוויץ. השלטונות הגרמנים החלו להשתמש ברדגאסט להובלת בני אדם ב-1941. בניין התחנה המקורי עדיין קיים. 38 אלף יהודים ממדינות אירופיות אחרות וכ-5000 צוענים הובאו לגטו דרך תחנה זו. ב-1942 גורשו מהתחנה 145,000 אסירים יהודים למחנות ההשמדה. רובם הושמדו באמצעות גז. הטרנספורט האחרון היה ב-29 באוגוסט 1944 או יצא המסע האחרון לאושוויץ. גטו ליצמנשטאט חדל להתקיים. הגרמנים השאירו רק כמה מאות אנשים לנקות את אזור הגטו.

חלמנו

מחנה ההשמדה חֶלְמֶנו (בגרמנית: Vernichtungslager Kulmhof) היה מחנה השמדה במערבה של פולין, בסמוך לכפר חלמנו שעל נהר נר, כ-60 ק"מ מצפון מערב לעיר לודז'. היה זה מחנה ההשמדה הראשון שהוקם על ידי הנאצים, והקמתו היוותה קפיצת מדרגה בשלבי התפתחות הפתרון הסופי: בפעם הראשונה בוצעה השמדה של יהודים ובני לאומים אחרים באמצעות גז היה זה האתר הראשון שבו בוצעה ההשמדה במקום קבוע, והאתר הראשון שבו נשרפו גופות הנרצחים. מחנה ההשמדה חלמנו פעל מ-8 בדצמבר 1941 עד אפריל 1943; ביוני 1944 חודשה פעילותו, עד לחיסולו ב-18 בינואר 1945.

אנדרטת המרד

בחלמנו הופעלו שלוש משאיות גז: שתיים בינוניות ואחת גדולה. מבחוץ היו המשאיות זהות למשאיות להובלת רהיטים. לתוך כל משאית נדחסו 50-70 נפש. המשאיות נעצרו ליד השער הסגור של הטירה. עם בואן, פתח הזקיף את השער כדי שהמשאיות ייכנסו פנימה ומייד סגר אותו. בחצר מחנה הטירה נצטוו האנשים לרדת מהמשאיות יחד עם הפציהם. קיבלו אותם אנשי ס"ס, שבשלב זה עדיין לא הארו את סימני האלימות האופייניים להם. אחד מבכירי הסגל של המחנה השמיע דברי הרגעה באוזני המובאים. נאמר להם שהם יוכלו למחנה עבודה בגרמניה, והוסבר להם שקודם עליהם להתרחץ במרחץ המקומי ובגדיהם יחוטאו. דברים אלה נשמעו הגיוניים והבאים נטו להאמין לגרמנים. לאחר מכן נצטוו האנשים להניח את הפציהם בחצר ולהיכנס לאולם בקומת הקרקע של הטירה. לפני כן היתנה להם הוראה למסור תפצים ודברי ערך ולהניחם בסלים שהוכנו למטרה זו. הפולגים שהועסקו במחנה אספו את הסלים ורשמו בפנקס את שמותיהם של בעלי התפצים. זו היתה עוד פעולה מרמה. לאחר מסירת התפצים הובלה קבוצת המיועדים להשמדה (כ-50 איש) במדרגות למעבר שבסופו היתה דלת שהולוכה לשני חדרים מחוברים יחד. כאן נצטוו האנשים להתפשט, בלי הפרדה בין המינים, תחת עינם הפקוחה של אנשי ס"ס מזוינים. בקצה הקיר הארוך של המעבר היתה דלת שהולוכה למרתף מואר במנורות גז גדולות ועליה היתה תלוי שלט עם הכתובת: "למרחץ". גם על המדרגות שהובילו למרתף היו כמה שלטים שנשאו את אותה הכתובת. זו היתה המרמה השלישית והאחרונה. אנשי ס"ס הריצו את האנשים הערומים אל היציאה האחורית של הטירה, שממנה היה בנוי מדרון קרשים משופע המגודר בגדר גבוהה משני צדדיו. בשלב זה כבר הרגישו האומללים בסכנה הצפויה, אלא שמכאן שוב לא היתה כל דרך נסיגה. מי שהיסס לרוץ אל השיפוע נדחף בכוח ובגסות ע"י הגרמנים. בקצהו של המדרון המשופע עמדה משאית שדלתותיה האחוריות היו פתוחות והופנו בכיוון השיפוע. לאנשים שהורצו לא היתה כל אפשרות אלא להידחף לתוך המשאית.

מחנה היער

מחנה היער כלל שלוש קרחות יער ובהן ארבעה קברי המונים. קרחות היער היו מופרדות בשדרות עצים, שם הוקמו גם שני תנורי משרפות. אלו שלא נחנקו למוות במשאיות (לרוב תינוקות), נורו בהגיעם לקברי המונים שביער. מבין המגורשים שהגיעו לחלמנו נבחרו 30-40 איש, אשר הובאו למחנה היער ואולצו בעינויים אכזריים לעבוד כקברני כפייה. כאשר משאית הגז הגיעה, היא נעצרה כ-5 מטרים מהקבר. לאחר שהדלתות היו פתוחות 5 דקות בערך, קברני הכפייה היהודים נאלצו להוציא את הגויות שנוזקו לערימה. אחת אחרי השנייה גררו אותן ברגליים או בשערות. שני גרמנים היו ניגשים ועורכים בדיקה מדוקדקת בגופות כדי לאתר תפצים מוסתרים. אם ראו שרשרת על הצוואר היו קורעים אותה מהגוף; מהידיים הורידו טבעות ולא שכחו לעקור שיני זהב. מעל לקבר עמדו שני אנשים שזרקו את הגופות לתוכו. בתוך הקבר שני אנשים נוספים סידרו את הגופות. לאחר מכן קברני הכפייה נאלצו לשרוף את הגופות בתנורי המשרפות. הם גם רחצו את המשאית וזו הוחזרה למחנה הטירה כדי להמית את קבוצת הנספים הבאה. בלילות הועברו קברני הכפייה למחנה הטירה והוחזקו בחדר סגור, נתונים במשמר כבד.

“אדישות איננה מצוררת תשובה

אדישות איננה תשובה

אדישות איננה התחלה-היא סוף!”

(אולי וינל)



צרים ושבע עצמות.
לנשים וחמישה שירים.
יש בכל כרית של אזכרותי
החמש.

הרי לה די והותר.
כדי לכתוב את "עין קאפל"
או את "הו הדב".
(כל היד) ויטובה שיאכרוסקה)





יומני היקר...



יער בוצ'ינה, יער הילדים' שליד העיירה
זבילטובסקה גורה

היום החמישי 28.03.2016
קילצה פלנטי 7 ובית העלמין, טרנוב בימה,
זבילטובסקה גורה, פלאשוב

מחנה הריכוז פלאשוב, 1942



קלצה

"אלוהי אבותינו, כחרת באברהם וכצאצאיו להביא את שאך כעמים. את נצצבים
עוקות *Sea התנחלות se אלה, אר כאהלך ההיסטוריה אראו לכניך סכל ומקשים את
סוימתך. את רוזיק לחייכ עצמנו לאחות אמת עס עס הכרית, אמן."*

מדברי האפיפיור יוחנן פאולוס השני החקוקים על גבי מצבת אבן בפתח בית
הועד היהודי בקילצה בו נטבחו 40 יהודי קלצה כשנה לאחר תום המלחמה
בעון עלילת דם.

טרנוב

טרנוב נחשבת אחת מהעתיקות שבערי פולין בחלוקת פולין הראשונה
הוכללה טרנוב ביחד עם שאר גליציה באימפריה האוסטרו הונגרית. באותה
עת הייתה טרנוב למרכז מסחר חשוב. במהלך שנת 1915 הייתה טרנוב
בחזית הלחימה בין גרמניה לרוסיה. לאחר מלחמת העולם הראשונה הוכללה
טרנוב בפולין העצמאית. ב-8 בספטמבר 1939 נכבשה טרנוב על ידי
הנאצים ששלטו בה עד שנת 1945.

זבליטובסקה - גורה (יער בוצ'ינה)

יער בוצ'ינה על כביש קרקוב-טרנוב ליד הכפר סבליטובסקה גורה. אחד
המקומות היחידים אשר בו בורות הריגה של פולנים ויהודים. במקום קבורים
כ-2000 פולנים וכ-8000 יהודים.

בטרנוב ערב המלחמה היו כ-55.000 תושבים ומתוכם 25,000 יהודים. טרנוב
הייתה בין הערים הראשונות שאליה נכנסו כוחות גרמניה הנאצית, בסמוך
לפריצת מלחמת העולם השנייה וכיבוש פולין.

ב-8.9.1939 נכבשה העיר. יום למחרת, כבר בערו מרבית בתי הכנסת
בטרנוב. מסע ההרג וההתעללות ביהודי העיר נמשך בחודשים ובשנים
שלאחר מכן. באמצע חודש יוני של שנת 1942, החלו האקציות מהגטו אל
מחנות השמדה בפולין.

ב-11 ביוני יצא המשלוח הראשון של כ-3,500 יהודים למחנה ההשמדה
בלוז'ק, אחד מבין שלושת מחנות ההשמדה שהופעלו על אדמת פולין
במסגרת "מבצע ריינהארד" - התוכנית לחיסול יהודי אירופה.
בין ה-15 ל-18 ביוני נשלחו עוד כעשרת אלפים איש למחנה, שבדרום
מזרח מחוז לובלין.

600,000 מהם נרצחו בדרך - ביער בוצ'ינה: כוחות אס אס אילצו קבוצות
של פולנים לחפור בורות ענק ביער. יהודי טרנוב הובאו למקום במשאיות,
נורו למוות וגופותיהם הושלכו לבורות. בבור אחד קבורים 800 ילדים אשר
למרבה הזוועה הובלו לכדס אלי בור, מרביתם מבית היתומים של טרנוב.
כמו כן קבורים ביער 2,000 פולנים אשר נחשדו כמתנגדי השלטון הנאצי
ונרצחו אף הם במקום.

כמו כן קבורים ביער 2,000 פולנים אשר נחשדו כמתנגדי השלטון הנאצי ונרצחו אף הם במקום.
על בור הילדים אנדרטה ועליה כתוב: "800 ילדים שנהרגו באכזריות בידי הרוצחים הגרמנים. חודש תמוז תש"ב. ה' יקום דמם. ת.ג.צ.ב.ה.
פולני שהסתתר בין העצים וראה את כל מה שהתרחש מסר עדות על מה שראו עיניו. על האנדרטה במקום כתוב בפולנית: "בזמן המלחמה הגדולה 39-45 רצחו הרוצחים ההיטלראים במקום זה 10.000 אזרחים. בכבדנו את גורל העיגויים והדם הטהור של הנרצחים, פולין העממית הקימה אנדרטה זו להזכיר לדורות הבאים את הפשעים שנעשו ע"י המשטר ההיטלראי על אדמת פולין". "הכבוד לקורבנות הטרור ההיטלראים".

מחנה פלשוב

מחנה כפייה נאצי באזור קראקוב, החל במשימתו ביוני 1942 ופעל עד ינואר 1945. המחנה נבנה על שטח בית הקברות היהודי של קראקוב. הקברים חוללו והמצבות שימשו חומר גלם לבניה. המחנה הורחב בהדרגה. במהלך שנות פעילותו כלל קסרקטין 55, בתי מלאכה שונים, מחנה נשים ומחנה גברים. במחנה נכלאו גם פולנים והחל מיוני 1943 הם נכלאו בנפרד מהיהודים. פלשוב היה המקום שבו הושמו לעבודות כפיה יהודי קראקוב והסביבה. כ-6,000 יהודים הובאו למחנה מקראקוב באפריל 1943 לאחר חיסול הגטו. בספטמבר 1943 הובאו כ-2000 יהודים למחנה מגטו טרנוב. בינואר 1944, כ-1,300 ובעיקר נשים-הובאו מהונגריה. בתקופה מסוימת הגיע מספר אסירי המחנה ל-20,000. האסירים עבדו במתכת ובזכוכית וכן בבגדים מטעמן של חברות גרמניות. החל מינואר 1944 התנאים הורעו והאסירים הועסקו בעבודות פרך במחצבת האבנים. במרס 1944 החלו משלוחים למוות. לקראת סיום המלחמה נצטוו קבוצות יהודים במחנה לשרוף כ-9,000 גופות שהוצאו מתוך 11 קברי אחים. בסוף 1944 רק 600 אסירים היו עדיין בחיים, ומספר שבועות לאחר מכן חוסל המחנה.
מפקד המחנה היה קצין האס-אס אמון גת שהיה ידוע באכזריותו, והוא נידון למוות על ידי בית המשפט בקראקוב ב-1946.
במקום אנדרטה לזכר הנספים במחנה מכל העמים. האנדרטה מתארת חמישה אנשים אשר אגרופיהם קפוצים, ראשם מושפל ובאזור הלב חלל ריק.
כמו כן קיימת אנדרטה קטנה יותר לזכר הנספים היהודים.

"אדם יכול להיות בו למנית אכא טוב, כאל טוב, אלרח אנופת, משכיל, אוהב כריות ופלגן אנטישמי"
 שוק אורק חיצוני לא עושה את האנטישמי לאנטישמי.
 זו עמדה שנבחרת ומאומצת על ידו מתוך חירות אמורה, אישה כוללת
 לא רק כלפי היהודים אלא כלפי בני-האדם בכללותם"
 (ליאן פול סארטר, מתוך "אנשים טובים כורחים ממירותם ומסואים לרע ביותר")

חִיּוֹשׁ שׁוֹרְשֵׁי כְּבִית הַקְּבָרוֹת כּוֹרֵס כּאֵן הַשׁוֹרְשֵׁי מַחֲשֵׁי
הַעֵבֶר מִבְּקִיּוֹת אֶת הָאֲדָמָה וְהוֹכִיחַ מִלְּכֹת וְלֹבֵתִים אֶת סְבִירָה
לִחֲשֵׁ אֶת הַשְׁמֹת וְהַתְּאֵרִיכִים, לִחֲשֵׁ אֶת אֵה שֶׁהִיא וְלֹא יִהְיֶה שׁוֹב
הַשׁוֹרְשֵׁי מַחֲשֵׁי אֶת הַעֲצִים שֶׁנֶּשְׂרָפוּ
(אִי יִלְכֹד אֶת הַלֹּכְרִים / יְהוּדָה עֲמִית)



יואני היקק...



קז'ימייז'

בית הקברות היהודי
קז'ימייז'

היום השישי 29.03.2016 קז'ימייז', גטו פודובוזה ורוקביצה

הרחבה בעיירה קז'ימייז', בה רוכזו יהודי העיר לפני גרושם



הרובע היהודי - קז'ימייז'

האתרים היהודיים בקרקוב קיימים ושמורים. הרובע היהודי שנמצא בעיר העתיקה נקרא קאז'ימייז', ובו בתי כנסת מבנים ומוסדות המעידים על חיי הרוח והתרבות של הקהילה היהודית בקרקוב. ה"אלטע שול" – נחשב לבית הכנסת העתיק ביותר בפולין, הוקם בראשית המאה ה-15, ותכליתו לשמש גם כמבצר בעת צרה. "בית הכנסת של הרמ"א" – ע"ש רבי משה איסרליש, ולידו בית הקברות העתיק של קרקוב. בית הכנסת ובית הקברות שופצו ונחנכו מחדש ב-1948. "הטמפל" – בית הכנסת הגדול והחדש, נחנך ב-1860, והיה שייך לזרם המשכילים.

אזור הגטו

חומת הגטו – חלק משופץ של חומת הגטו, שהקיפה מספר רחובות מצומצם. בית המרקחת של תדאוש פנקביץ – היה חציו בגטו וחציו מחוץ לגטו. שימש מקום מעבר ומסתור לאנשי הגטו בתמיכתו ובהסכמתו של בעל בית המרקחת הפולני, שזכה לתואר "חסיד אומות עולם".

קפה ציגנריה – פעולות א.י.ל. בקראקוב כנגד הנאצים התבצעו מחוץ לגטו. באחת הפעולות ב-22.12.42 תקפו שלושה בתי קפה במרכז העיר, ליד כיכר השוק, שבהם היו יושבים קצינים גרמניים. אחד מבתי הקפה היה "ציגנריה" ובו נהרגו 11 גרמנים ו-13 נפצעו. הפעולה זכתה להדים רבים, אך היא מצוינת כפעולה של המחתרת הפולנית, ולא נזכרת כלל העובדה, שהפעולה בוצעה רובה ככולה על ידי הארגון היהודי הלוחם.

המפעל של אוסקר שינדלר – אוסקר שינדלר – תעשיין ואיש עסקים החזיק במפעל אמיל באזור התעשייה בדרום העיר קראקוב והעסיק בו יהודים מהגטו עד לחיסול הגטו. לאחר מכן הוא הפך את מפעלו למחנה חוץ של פלאשוב ובעת חיסול המחנה הצליח להעביר את עובדיו למחנה בצ'כיה וכך עלה בידו בסופו של דבר להציל כ-1,100 יהודים מהמחנה. בנוסף הציל 100 יהודים נוספים מצ'כיה אשר היו בדרכם להשמדה. זכה בתואר "חסיד אומות עולם".



אוסקר שינדלר

“בְּקֹר הַלֵּה, יִדְרִי, טְאוּטָה לֹא
רַק עֲצָמוֹת הֵן הַיְהוּדִים הַנִּרְצָחִים.
קְבוֹר בּוֹ הֵם הַמִּצְבּוֹן הָאֲשֵׁי
וְהוֹא לֵה, אֲשֶׁר חַיִּיב, כְּרֹאֵם
וְרֹאֵנָה, לְקוֹם בְּתַחִיִּית הָאֲתִים.”
(יוֹסֵאן טוֹבִים)





יומני היקק...

הכניסה לאושוויץ בירקנאו

היום השביעי 30.03.2016
אושוויץ בירקנאו

אושוויץ בירקנאו

יְהִי עַם נִתְיָיִם אֲדָרָךְ. אִין הַלֵּאן עַם כִּי שְׂהוּא עַל כְּדוּר הַאֲרֵץ, כַּל סִכְר רֵאשׁ הַחֹךְ עַם
עַל סִסְעֵי לֵאן אַחֲרֵי, וְלַחֲשֵׁבֵי פִּלְנֵטָה לֹא לֵא הִיוּ שְׂאוֹת, לֵא הִיוּ לֵהֶם הוֹרִיק וְלֵא הִיוּ לֵהֶם
יִרְדִים. הֶם לֵא לִכְשׁוּ כְּדָרָךְ שְׂלֹכֵיִם כֵּאֵן. הֶם לֵא נִלְדוּ וְלֵא הוֹלִידוּ. נִשְׂאוּ לִפִי חוֹקֵי טִבְעַת
אַחֲרֵי, הֶם לֵא חִיו לִפִי הַחֻקִים עַל הַעוֹלָם עַד כֵּאֵן”
אחיות-פלנטה אחרתליחיא די-נור-ק. 3טניק

החל ב-1940, בנתה גרמניה הנאצית מספר מחנות עבודה והשמדה בסמוך לעיירה הפולנית אושווינצ'ים (בגרמנית: אושוויץ) שהיו מרכיב עיקרי בשואה. מחנה הריכוז אושוויץ נחשב למחנה ההשמדה הנורא ביותר ולסמל של מכונת ההשמדה הנאצית.

באשוויץ היו שלושה מחנות עיקריים ושלושים ותשעה תתי-מחנות. שלושת המחנות העיקריים היו:

אשוויץ 1 – מחנה הריכוז המקורי ששימש כמרכז מנהלי לכל התשלובת, ובו נרצחו כ-75,000 אינטלקטואלים פולנים וכ-15,000 שבויי מלחמה סובייטיים. אשוויץ 2 (בירקנאו) – מחנה עבודה והשמדה שבו נרצחו כמיליון וחצי יהודים וכ-22,000 צוענים.

אשוויץ 3 (מונוביץ) – ששימש כמחנה עבודה עבור חברת אי גה פארבן אשר ייצרה דלקים וגומי סינטטי עבור הצבא הנאצי.

חוקרים רבים ניסו לאמוד את מספרם של קורבנות אושוויץ. המספר המקובל כיום בעולם האקדמי וב"יד ושם" הוא מעל 1,600,000 בני אדם, מתוכם קרוב למיליון וחצי יהודים.

קרוב ל-80 אחוזים מכלל האנשים שהובאו לאשוויץ נשלחו לאחר הסלקציה מיד אל תאי הגז. רבים מהאחרים, שהיו על פי רוב גברים ונשים צעירים, נידונו לעבודות כפייה ברשת מחנות אושוויץ ורבים מצאו תוך כדי העבודות את מותם מרעב, מחלות, אפיסת כוחות או התעללויות.

כמו כל מחנות הריכוז הנאציים, המחנות באשוויץ הופעלו על ידי האס אס של היינריך הימלר. מפקדי המחנה היו רודולף פרנץ הס (עד קיץ 1943), ארתור ליבהנשל וריכרד בר. הם סיפק תיאור מפורט של פעולת המחנה במהלך חקירתו לאחר המלחמה וכן באוטוביוגרפיה שלו. הוא נתלה ב-1947 מול הכניסה למשרפה של אושוויץ.

כ-700 אסירים ניסו לברוח מהמחנות באשוויץ במשך שנות פעולתם, וכ-300 מהבריחות הצליחו. עונש נפוץ על ניסיון בריחה היה מוות ברעב.

משפחותיהם של אסירים פולניים שהצליחו לברוח נעצרו לפעמים ונכלאו באשוויץ והוצגו לראווה כדי להרתיע אחרים.



מחנה ההשמדה אושוויץ

אשוויץ I

אשוויץ I שימש כמרכז המנהלי של התשלובת כולה. הוא הוקם ב-20 במאי 1940 על בסיס קסרקטיני אבן ישנים של הצבא הפולני. הוא שימש בהתחלה למאסר אינטלקטואלים פולנים וחברי תנועת ההתנגדות, ואחר כך גם לשבויים סובייטיים, פושעים רגילים, "אלמנטים אנטי-חברתיים" והומוסקסואלים גרמנים. יהודים נשלחו למחנה גם כן, כבר מהמשלוח הראשון (מטרנוב). המתנה הכיל בדרך כלל בין 13 ל-16 אלף אסירים ב-1942 מספרם הגיע ל-20 אלף.

על שער הכניסה לאשוויץ הוצב (ועדיין ניצב) השלט הציני "Arbeit macht frei" ("העבודה משחררת"). אסירים שיצאו מהמחנה במשך היום לעבודות בניה או הקלאות הוכרחו לצעוד דרך השער לקול נגינת תזמורת. רוב היהודים נכלאו באשוויץ 2, ולא עברו תחת השלט הזה.

האס אס בחר כמה אסירים, בדרך כלל פושעים גרמנים, כמפקחים על אסירים אחרים, בעלי זכויות יתר. המעמדות השונים של אסירים הובדלו בסימנים מיוחדים על בגדיהם. היחס ליהודים היה בדרך כלל הגרוע ביותר. כל האסירים היו חייבים לעבוד. ימי ראשון הוקדשו לניקיון ולרחצה ולא היו מטלות הקשורות לעבודה.

דרישות העבודה הקשות, בצירוף תזונה והגינה ירודות ביותר, הביאו לשיעורי מוות גבוהים בקרב האסירים.

בלוק 11 באשוויץ I היה ה"כלא בתוך הכלא", בו נענשו על הפרת הכללים הרבים. חלק מהאסירים נאלצו לבלות שם מספר ימים בתאים קטנים מכדי לאפשר ישיבה. אחרים הוצאו להורג בירייה, בתלייה או בהרעבה.

בספטמבר 1941, האס אס ערך ניסויים בבלוק 11 בהריגתם של 850 פולנים ורוסים באמצעות גז ציקלון בי, קוטל מזיקים ששימש קודם לכן להריגת כינים. הניסויים הוכתרו בהצלחה, ותא גזים ומשרפה נבנו על ידי הסבת בונקר. תא הגזים פעל מ-1941 עד 1942 ואז הוסב למקלט.

הנשים הראשונות הגיעו למחנה ב-26 במרץ 1942. מאפריל 1943 עד מאי 1944 הגינקולוג פרופ' ד"ר קרל קלאוברג ערך ניסויים בעיקור על נשים יהודיות, בבלוק 10 של אשוויץ I. ד"ר יוזף מנגלה ערך ניסויים בתאומים באותו מתחם. אסירים בבית החולים של המחנה שלא החלימו מהר הומתו באופן שגרתי בזריקה קטלנית של פנול.

בית הבושת של המחנה, שהוקם בקיץ 1943 בפקודתו של הימלר, היה בביתן 24 ושימש כגמול לאסירים (לא יהודים) בעלי זכויות יתר על עבודתם. בלוק זה אויש על ידי נשים לא יהודיות שנבחרו במיוחד לשם כך מבין האסירות, והוכרחו על ידי הנאצים לעבוד בו.

אושויץ II (בירקנאו)

"לכרו רק כי הייתי חל אפש
וכי, כאוכס, בני תמותה se יוס לה,
ספ לי היו פניס se לעס ואמחה ורחמיס
ששט מאור פניס se כן אדק"
(פנימיין פונרן, נרצח בכיקרנאא 1944)

באושויץ 2 (בירקנאו) נכלאו מאות אלפים ונרצחו בו כ- 1,600,000 איש, בעיקר יהודים וצוענים. המחנה נמצא בבז'וזינקה (בירקנאו), כ-3 קילומטרים מאושויץ 1. בנייתו החלה ב-1941 כחלק מ"הפתרון הסופי", כשהוחלט לסגור את מחנות מבצע ריינהרד (בלז'ץ, סוביבור וטרבלינקה) ולהפוך את אושוויץ לאתר ההשמדה המרכזי. שטח המחנה היה כ-2.5 על 2 קילומטרים, והוא חולק לכמה חלקים שכל אחד מהם חולק לשדות. כל אחד מהשדות וכן המחנה כולו היו מוקפים בגדר תיל מחושמלת. המחנה הכיל עד 100,000 אסירים ברגע נתון.

תכליתו העיקרית של המחנה לא הייתה רק מאסר עם עבודות כפייה (כמו אושוויץ 1 ו-3), אלא גם השמדה. לצורך זה, היו במחנה 4 תאי גזים עם משרפות. השמדה רחבת היקף החלה באביב 1942.

רוב האנשים הגיעו למחנה ברכבת, לעתים קרובות אחרי נסיעת זוועה בקרונות בקר שנמשכה כמה ימים. מ-1944 הוארכו פסי הרכבת אל תוך המחנה עצמו. לפני כן, האסירים שהגיעו הוצעדו מתחנת הרכבת של אושוויץ אל המחנה. לפעמים, משלוח שלם נשלח מיד אל מותו. במקרים אחרים, הנאצים ביצעו "סלקציה", כלומר בחרו את מי להרוג מיד ואת מי לכלוא כטוח עבודה. ד"ר מנגלה השתתף בסלקציות לעתים קרובות. ילדים קטנים נלקחו מאמותיהם וצורפו לנשים מבוגרות יותר שהומתו בגז, יחד עם החולים, החלשים והזקנים.

אחד הדברים המעידים על התנאים הסניטריים הקשים ששררו במחנה הם השירותים. השירותים היו חדר ארוך וגדול, בו היו שלוש תעלות בטון ארוכות ובהן חורים. כל עובדי הכפייה חויבו לעשות את צרכיהם בעוד יש אנשים בחדר. מועד החליכה אליהם היה קבוע, ולא ניתן היה להתפנות בספונטניות. האסירים ששרדו את הסלקציה הראשונית הועברו לזמן מה להסגר, ואחר כך לעבודה בתחזוקת המחנה או בהרחבתו, או שנשלחו לעבודה באחד ממחנות העבודה הנלווים.

אחד החלקים במחנה היה שמור לאסירות. בחלק אחר שכונה "קנדה", מוינו הפציהם של הקורבנות שהגיעו ואוחסנו לצורך העברתם לגרמניה. מתחמי תאי הגזים והמשרפות היו בנויים כולם בצורה דומה: חדר תת קרקעי להתפשטות שהכיל כ-2,000 מקומות, צמוד לתא גזים עם ראשי מקלחות מדומים הרעל ציקלון B שוחרר מפתחים בתקרת תא הגזים. המשרפה מוקמה בקומה השנייה של אותו בניין. בקומה השלישית שוכנו עובדי הכפייה אשר הועסקו בתהליך ההשמדה - הוונדרקומנדו.

בין מאי ליולי 1944, כ-440,000 יהודים מהונגריה גורשו לאושוויץ-בירקנאו ורובם נרצחו שם. כשהמשרפות לא עמדו בקצב, גופות נשרפו בבורות פתוחים. צוענים רבים נכלאו בחלקים מיוחדים של המחנה, בעיקר ביחידות משפחתיות. הם הומתו בגז ביולי 1944.

ב-7 באוקטובר 1944, הזונדרקומנדו היהודים (אסירים שהופרדו מיתר המחנה ועסקו בהפעלת תאי הגזים והמשרפות) ארגנו מרד. אסירות הבריחו פנימה חומרי נפץ ממפעל תחמושת, ומשרפה 4 נהרסה חלקית מהפיצוץ 250 אסירים ביצעו ניסיון בריחה המוני, אך כולם נהרגו מעט אחר כך.

אושוויץ III והמחנות הנלווים

מחנות העבודה הנלווים היו קשורים לתעשייה הגרמנית והיו משויכים למפעלי נשק, בתי יציקה ומכרות. מחנה העבודה הגדול ביותר היה אושוויץ 3 מונוביץ, שהחל לפעול במאי 1942. הוא היה משויך למפעל הגומי הסינתטי והדלק הנוזלי "בונה-ורקה" שהיה בבעלות אי גה פארבן. במועדים קבועים, רופאים מאושוויץ 3 ביקרו במחנות העבודה ובחרו את החלשים והחולים שנשלחו לתאי הגזים בבירקנאו.

בעלות הברית

לבעלות הברית שנלחמו בגרמניה היו צילומי אוויר מפורטים של כל המחנות החל מ-31 במאי 1944. שני אסירים שנמלטו (רודולף ורבה ואלפרד וצלר) ב-7 באפריל 1944, לפני תחילת גירושם של יהודי הונגריה, ערכו תיאורים ומפות מפורטים שהגיעו לבעלות הברית בקיץ 1944. ב-13 בספטמבר 1944 מפציצים אמריקאים תקפו את מפעל בונה ורקה של אושוויץ 3 והרסו אותו חלקית, אולם לא פעלו להפסקת ההשמדה באושוויץ 2, למרות שידעו מה קורה שם.

הפינוי והשחרור

תאי הגזים בבירקנאו פוצצו על ידי הגרמנים בנובמבר 1944 בניסיון להסתיר את פשעיהם מהחיילים הסובייטיים שהתקדמו. ב-18 בינואר 1945 הסגל הנאצי החל לפנות את המחנה; רוב האסירים הוצעו מערבה בצעדות המוות. מי שהיו חלשים או חולים מכדי לצעוד הושארו מאחור; כ-7,500 אסירים שוחררו על ידי הצבא האדום ב-27 בינואר 1945. המפקד שפיקד על היחידה ששיחררה את המחנה היה רב-סרן יהודי בשם אנטולי שפירו שקיבל את עיטור הגבורה של הצבא האוקראיני בשנת 2006 (שנה לאחר מותו). מדינות רבות קבעו לתאריך זה את יום הזיכרון לשואה, ובהן גרמניה, שב-1996 קבעה אותו כיום זיכרון לקורבנות הנאצים. ב-1 בנובמבר 2005 הכריז האו"ם על יום זה, כיום הזיכרון הבינלאומי לשואה.

לאחר המלחמה

לאחר המלחמה, אושוויץ נותר נטוש למשך כמה שנים. ממשלת פולין השתלטה על מפעלי "בונה ורקה" והם הפכו לבסיס לתעשייה הכימית של האזור.

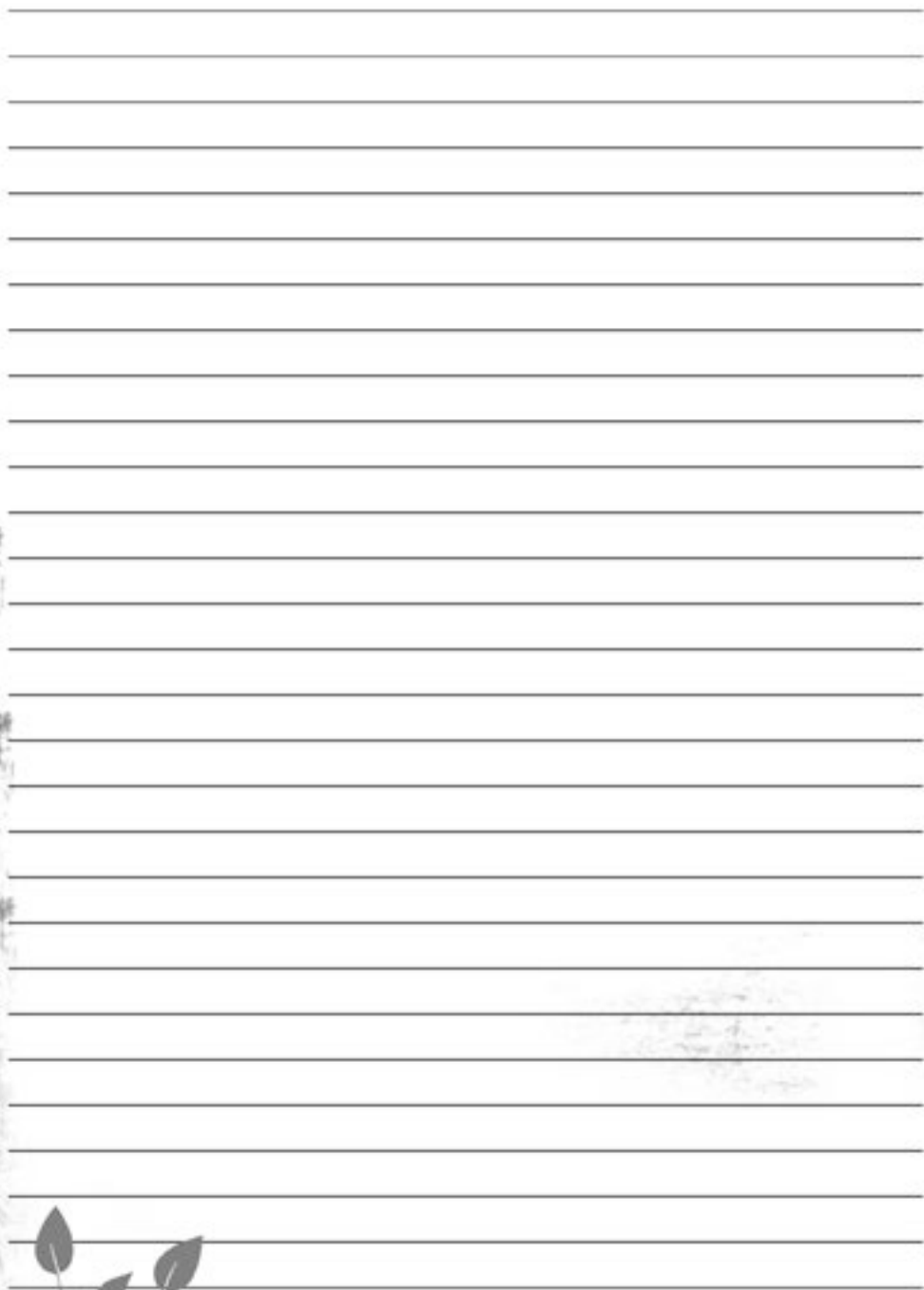
אחר כך החליטה ממשלת פולין לשחזר את אושוויץ ו להפוך אותו למוזיאון לזכר קורבנות הפאשיזם; אושוויץ 2 שבו הבניינים היו עלולים להירקב, שומר אך לא שוחזר. כיום, מוזיאון אושוויץ ו משלב מרכיבים מכמה תקופות לאתר אחד: לדוגמה, תא הגזים באושוויץ ו (שכבר לא היה קיים בסוף המלחמה) שוחזר והגדר הוזהו (בגלל בנייה שנעשתה אחרי סוף המלחמה ולפני הקמת המוזיאון). עם זאת, ברוב המקרים הסטייה מהאמת ההיסטורית היא שולית. אושוויץ 2 שרידי תאי הגזים שם פתוחים גם הם לציבור. מחנה הריכוז אושוויץ הוא אחד מאתרי המורשת העולמית של אונסקו.



"ניסיון חיי המחנה מורה לנו כי יש בידי האדם חוכה כחירת בעולה מצויות דואליות רבות, מהן דואליות יש בהן מיסוד הבכורה, האוכימות לנו כי אפשר היה לשבור האמפטיה... אנתנו שחיינו באחנות הריכוז, לזכרים את האנשים אשר היו עוזרים מצריף לצריף כדי לעזור את רוחם se אחרים, כדי לרוס להם את הרוסות לחמק האחרונה. אולי הם היו מעטים, אך די בהם להוכיח, כי אפשר ליטול מן האדם את הכל חוץ מדבר אחד: את האחרונה שבחירויות אנו-לבחור את עמדתו במערכת נסיבות מסוימת, לבחור את דרכו."

(ויקטור פרנקל "האדם מחפש משמעות")

“הנני כותב תוכן של החלטה והניווט, כותב הלוואה הלו נטושה מלחמתנו
אל נשכח שהכבדה כאלחמות היא המלחמה כנן עצמנו:
לא להתרשש ולא להסתפל לתנאים אלה!
לכור תמיד: אל תתראנו! אל תסתאנו!
מרדו במציאות הלאות!”
(מרדכי אנילביץ')



Lined writing area with horizontal lines.



Lined writing area with horizontal lines.



Lined writing area consisting of 25 horizontal lines.



זכור/אבא קובנר

זכור את אחינו ואת אחיותינו.
את בתי העיר ואת בתי הכפר,
את רחובות העיירה שסאנו כנהרות
ואת הפונדק הבודד עלי אורח;
את הישיש בקלסטר פניו
את האם בסודרה
את הנערה בצמותיה
את הטף, את הטף.
את אלפי קהילות ישראל על משפחות האדם
את כל עדת היהודים
אשר הוכרעה לטבח על אדמת אירופה
מידי הכורת הנאצי;
את האיש שזעק פתאום
ובזעקתו מת.
את האישה שחבקה את תינוקה אל ליבה
וזרועותיה צנחו.
את התינוק שאצבעותיו מגששות אל פטמת האם
והיא כחולה וצוננת.
את הרגליים שביקשו מפלט
ולא היה מנוס עוד.
ואת שקפצו ידיהם לאגרוף,
האגרוף שחפן את הברזל,
הברזל שהיה לנשק החזון הייאוש והמרד,
והם ברי לבב
והם פקוחי עיניים
והם שהשליכו את נפשם מנגד
וידם קצרה מלהושיע;
זכור את היום.
את היום בצהריו. את השמש
שעלתה על מוקד הדמים
את השמיים שעמדו גבוהים ומחרישים
זכור את תלי האפר אשר מתחת לגנים הפורחים.
זכור אחי את מתיו כי הנה הם
מנגד לנו
הנה ניבטות עיניים סביב- סביב
ואל דומי, אל דומי לנו עדי יהיו חיינו ראויים לזכרם.

התקווה

כָּל עוֹד בְּלֵבב פְּנִימָה
נֶפֶשׁ יְהוּדֵי הוֹמָיָה
וּלְפָאֲתֵי מְזֻרַח קוֹדֵימָה
עֵין לְצִיּוֹן צוֹפֵיָה

עוֹד לֹא אֶבְדָּה תְּקוּנָתְנוּ
הַתְּקוּנָה בַּת שְׁנוֹת אֲלֵפִים
לְהִיּוֹת עִם חֲפְזֵי בְּאֶרֶצְנוּ
אֶרֶץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם





"בתראיז הציברונות"
על כתפי
ובמקל תקווה בידיי,
יודע אני מהיכן אני בא!
ומתק תקווה וחרדה
אני מבקש לדעת
לאן אני הולק..."
ק.ט3ניק